

Posudek oponenta disertační práce

Ing. arch. Jitka Poláková (2019): Historická zkušenost využívání území barokního velkostatku na příkladu Černokostecka. České vysoké učení technické. Fakulta architektury. Ústav památkové péče. Praha 2019

Ing. arch. Jitka Poláková si ve své disertační práci **Historická zkušenost využívání území barokního velkostatku na příkladu Černokostecka** vytyčila nemalý cíl, a to „na základě historických pramenů a souvisejících oborových vědních vstupů vytvořit obraz vztahů krajinné mozaiky v minulosti“. Jako modelové území si vybrala velmi historicky bohatou krajinu Černokostecka a časové vymezení v anotaci zaměřuje oblast bádání na 17. a 18. století. Hned na úvod je nutné předeslat, že téma historické zkušenosti při využívání krajiny je přes svoji deklarovanou historičnost velmi aktuální, neboť minulé děje a postupy formovaly současnou krajinu a rovněž mohou být poučením pro nastavení ekologicky příznivého využívání krajiny v současnosti. Zároveň je to téma nesmírně obtížné, neboť krajinný záběr vyžaduje řadu znalostí a dovedností z různých oborů, a je (téměř) nad síly jednotlivce. Byť budou následující řádky kritické a budou ukazovat na nedostatky práce, na úvod je třeba říci, že předložená práce je původním vědeckým dílem a splňuje požadavky kladené na disertační práci.

Po úvodní kapitole následuje velmi dobrá rešeršní kapitola (2 Stav poznání). Je třeba ocenit, že autorka udělala opravdu kritickou rešerši k tématu a přečtenou literaturu zhodnotila, nikoliv jen popsala.

Následuje kapitola 3 Výběr území pro výzkum krajinných vrstev, kde autorka stručně představuje čtyři lokality, o nichž uvažovala jako o modelovém území: Broumovsko, okolí Lysé nad Labem, Rokycansko a nakonec vybrané Černokostecko. O relevantnosti výběru není pochyb, proč však hrálo při výběru takovou roli zaniklé středověké osídlení a jeho stopy v krajině, když je těžiště práce v sledování vývoje novověké krajiny a se středověkou etapou se dále pracuje jen velmi povrchně?

V kapitole 4 Přestavení vybraného území nekoresponduje podkapitola 4.2 Vymezení rozsahu zkoumané lokality s kapitolou 6 Černokostecko – případová studie. Z podkapitoly

Vymezení rozsahu zkoumané lokality vyplývá, že se autorka bude zabývat celým bývalým černokosteleckým panstvím, podporují to i mapové zákresy. Teprve v úvodu k případové studii je deklarováno, že zpracování celého panství je nad síly autorky a že budou zpracovány jen vybrané lokality. Vybrané lokality se pak liší pro jednotlivé sledované jevy, přičemž výběr těchto sledovaných malých lokalit již zdůvodněn není. Právě výběru jednotlivých detailně studovaných lokalit a jejich zdůvodnění by se měla věnovat podkapitola 4.2 Vymezení rozsahu zkoumané lokality. Navíc autorka s podkapitole 4.2 Vymezení rozsahu zkoumané lokality zcela rezignovala na časové vymezení, které je neméně důležité než vymezení polohopisné.

Dále v kapitole 4 autorka přehledně charakterizuje přírodní podmínky Černokostelecka na základě souhrnné literatury a mapových děl. Bohužel podkapitola 4.4 Vývoj kulturní krajiny je značně nesystematická a selektivní. Poměrně podrobně se věnuje nejstarší historii, počínaje pravěkým osídlením a konče raným novověkem. Zdůvodnění, proč je starší historie důležitá pro následující vývoj, stejně jako popis novověkých dějin od 17. století dále jsou více než stručné. Není jasné, proč jsou jinak důležitá mapa starého osídlení, která se vyjadřuje i ke středověku a novověku, a odstavec o zanikání vesnic po husitských válkách a třicetileté válce řazeny do podkapitoly Doba hradištní.

Jako nejproblematictější vidím metodické zarámování práce, které je představeno v kapitole 5 Metodika. Hned v prvním odstavci autorka deklaruje, že bude využívat metodu krajinných vrstev, přičemž nejen že necituje, ale ani nevyužívá postupy P. Chrastiny, který tuto metodu aplikoval ve svých výzkumech. Zásadním nedostatkem, který se pak projevuje v případové studii, je chybějící pramenná kritika, a to jak pramenů písemných, tak mapových a obrazových. V metodice jsou sice jednotlivé prameny popsány a je dokonce popsáno více pramenů, než které jsou pak v případové studii využívány. Chybí však jejich zhodnocení z hlediska jejich věrohodnosti a vnitřní integrity (vnější a vnitřní kritika pramene), stejně jako jejich vzájemné porovnání, které by osvětlilo, v čem se jednotlivé prameny shodují a v čem si naopak odporují. S tím souvisí i to, že autorka nezdůvodňuje, proč si vybrala jen některé prameny k dalšímu zhodnocení v případové studii (když pominu konstatování, že excerpcování daného pramene bylo nad její časové možnosti). Je zcela relevantní, že k hlubšímu zpracování v případové studii jsou využívány jen některé z pramenů, ale musí být zcela jasné, proč byly vybrány, v čem dávají hlubší nebo požadovanou informaci oproti pramenům, se kterými se dále nepracuje.

V metodice jsou naznačeny i další metodické postupy, které nejsou v případové studii využity (např. orální historie, studium místních jmen). Platí pro ně to, co bylo konstatováno ohledně výběru pramenů. Opět je zcela relevantní, že jsou využívány jen některé postupy, ale v metodice musí být výběr metod zdůvodněn. Nestačí konstatování, že o těchto postupech autorka ví, ale nebude je využívat.

Naopak je deklarováno, že bude využita metodika studia krajinného pokryvu CORINE land cover, která byla zásadně upravena. Proč byla zvolena právě CORINE land cover, která byla vypracována pro hodnocení rozlehlých území a i ve své nejpodrobnější úrovni není vhodná pro mikrostudie? Je zcela relevantní, že metodika CORINE land cover může být upravována, ale stále by mělo zůstat u krajinného pokryvu, nikoliv u mapování jednotlivých staveb, jak je navrhováno v tab. 3. Sledování významných/historických/památkových atd. staveb je pro hodnocení vývoje krajiny nezbytné, neboť tyto stavby byly mnohdy ohnisky, jež akcelerovaly změny ve svém okolí, u samotných staveb se ale nejedná o mapování krajinného pokryvu.

V případové studii autorka využila metodu sondy, což je zcela relevantní historiografická metoda, která ale v metodice zcela chybí. Opět se tak dostáváme k tomu, že není dostatečně zdůvodněn výběr modelových lokalit a jevů, jež jsou v případové studii sledovány.

Nedostatečné metodické zakotvení práce, které by mělo být pro takto náročnou práci stěžejní, se zásadně promítá do podoby kapitoly 6 Černokostecko – případová studie. V předchozích kapitolách, včetně metodiky, je vyvolán dojem, že půjde o komplexní zhodnocení vývoje krajiny v široce vymezeném modelovém území Černokostecka (v hranicích černokosteleckého panství z 18. století). Pokud jde o časový záběr hodnocení, v některých kapitolách je naznačeno jeho omezení na 17. a 18. století, jinde je naznačeno, že se bude věnovat celé době dějinné. Jak již bylo výše konstatováno, kapitola 6 se skládá ze sond, které mají postihnout jednotlivé aspekty vývoje krajiny, jejího pokryvu a významných staveb. Ze snahy postihnout všechny krajinné aspekty, jak byly vydefinovány v tab. 3, vyplývá, že kapitola je v hloubce zpracování jednotlivých aspektů značně nevyvážená. Vyzdvihla bych podrobné zpracování sond pro mlýny a pily, staré cesty, hranice, vodoteče a rybníky. Naopak města, vesnice, vinice a chmelnice jsou zpracovány jen heslovitě.

Podrobně jsou zpracována i pole. Zde je třeba ocenit, že autorka si uvědomuje, že vlastnická struktura, jak ji ukazuje např. mapa stabilního katastru, není totožná se strukturou využití pozemků. Ovšem překrytí mapy stabilního katastru leteckým snímkem z roku 1938 nemůže být bráno jako důkaz, že struktura krajiny byla v době mapování stabilního katastru

mozaikovitější, neboť v téměř stoleté periodě, která obě mapování dělí, se odehrála řada zásadních společenských proměn, z nichž na strukturu krajiny měla zásadní vliv pozemková reforma ve 20. letech 20. stol.

S tvrzeními v kapitolách 7 Diskuse a 8 Závěr nelze než souhlasit, ale obě kapitoly jsou příliš stručné a není v nich dostatečně diskutován ani vývoj modelového území, ani limity poznání prostřednictvím jednotlivých typů pramenů.

Práce trpí formálními nedostatky. Jako velmi nevhodné vidím kombinování zkrácených citací v textu a citací v poznámkách pod čarou. Bizarní kombinací pak jsou zkrácené citace v poznámkách pod čarou. Autorka měla zvolit jeden ze způsobů citování literatury a toho se důsledně držet. Odkazy na některé obrázky a mapy v textu chybí.

Problematická je i formální úprava mapových výstupů. Mapy nejsou jednotné, ale problémem mnohých z nich je nevhodná legenda, která kombinuje legendu slovní a číselnou, kdy jsou pak čísla vysvětlována v popisce mapy. U slovní legendy jsou používány zkratky, které nejsou dostatečně vysvětleny (nejčastěji ZSO; tyto často používané a autorkou zaváděné zkratky by především měly být v seznamu zkratk). Stává se také, že některé jevy uvedené v legendě, nejsou zakresleny v mapě, a naopak některé jevy zakreslené nemají svoji položku v legendě. Ne všechny mapy mají severku.

V práci se vyskytují i některé faktické chyby. Co je myšleno konstatováním, že „Celá oblast (myšleno Broumovsko – pozn. M. Šantrůčková) byla větší či menší měrou pod správou benediktinského řádu téměř až do novověku“ (s. 34)? Jak autorka vymezuje novověk? Právě v novověku nastal rozvoj tohoto území spojený se stavební činností broumovského kláštera.

Na s. 61 je konstatováno, že v ČR provedl porovnání změn krajinného pokryvu Bičík a kol. 2015. Práce Bičíka a kol. se však věnuje srovnání využití půdy na základě statistických dat, což je zcela odlišný přístup oproti mapování krajinného pokryvu. Jaký je rozdíl mezi land cover a land use?

Celkové zhodnocení: práce si vytkla velmi ambiciózní cíl, který zřejmě ani nemohl být naplněn. Největší problém je v nedostatečně zdůvodněné metodice práce, kdy není jasný výběr sond a jak byla prováděna kritika pramenů. Práce zdaleka přesahuje hodnocení

krajinného pokryvu, proto její zakotvení v metodice CORINE land cover, která byla vytvořena za zcela jiným účelem, není přesvědčivé, respektive nepokrývá všechny aspekty práce. Přesto je potřeba ocenit odhodlání autorky se do obtížné problematiky pustit a dobré zpracování některých sond. Práce je ve svém přístupu komplexního hodnocení krajiny inovativní. Doporučuji proto práci J. Polákové k obhajobě a v případě úspěšné obhajoby udělení vědeckého titulu „doktor“.

RNDr. PhDr. Markéta Šantrůčková, Ph.D.

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu
a okrasné zahradnictví, v.v.i.
Květnové náměstí 391
252 43 Průhonice

V Praze, dne 10. prosince 2019